

Na lidové straně je vidět, že dosud, ač je dosti dlouho ve vládě, nenašla cesty k politické střízlivosti. Vzala-li opět v ochranu Tuku, když soud žádal o jeho vydání, a jestliže ostře vynucovala definitivu pro Drobného, jsou to metody, které snad mohou pro jednu vystačit v koalici, ale nejsou to metody vážné strany politické.

V. Gutwirth.

B. ZAHRANIČNÍ.

Franko-britská dohoda pro odzbrojení. — Jednání o finanční likvidaci války. — Vnitropolitický vývoj v Německu. — Předvolební situace v Anglii. — Nesnáze hraběte Bethlena. — Smlouva řecko-jihoslovanská.

Po částečném vyřízení dvou základních problémů Společnosti národů, bezpečnosti a arbitráže, přikročilo se k řešení třetího a nejsložitějšího: odzbrojení. Přikročilo se k němu, jak choulostivost věci vyžadovala, s neobyčejnou opatrností. Dříve, nežli mohlo být vzato v úvahu svolání mezinárodní konference pro odzbrojení, delegovaly vlády své odborné znalce ku zkoumání technických předpokladů a propočítání důsledků všech případných návrhů. Ve schůzích těchto technických výborů vykonal se značný kus práce, ale rozhodnutí musilo zůstatí vládám. Odzbrojení není početní úloha, nýbrž politický čin neobyčejného dosahu, k němuž se musí odhodlati vlády na svou plnou odpovědnost. V mírových smlouvách bylo obecně odzbrojení předvídáno jako důsledek odzbrojení národů poražených. V tu dobu věřilo se nejen v dobrou vůli všech vyhnouti se novým válečným zkouškám, nýbrž věřilo se i tomu, že odzbrojení představuje samo o sobě prvořadou záruku zachování míru. Ve světle zkušenosti těchto desetipoválečných let bylo ovšem třeba zbavit se některých illusí a přiznati si, že v lidstvu žijí dosud staré bojovné pudry v jen nepatrně zmírněné síle, že ve světě zbylo také mnoho nespokojenosti z války a přibýlo i další, kterou přináší přirozený růst a vývoj, a že tudíž pořádek (mírovými smlouvami vytvořený) a klid zbraní možno zatím udržeti jen mocenskou autoritou, tedy opět zbraněmi. Přejchod od toho stavu, který mezi národy trvá již po celá tisíciletí, k ideálnímu stavu platnosti právního řádu, který tane nám dnes na mysli, nedá se provésti rázem. Kdyby prostě všechny zbraně se odhodily podle známého hesla pacifismu devatenáctého století, neznamenalo by to odstranění války, nýbrž naopak okamžité její zahájení, poněvadž pak by byla nespokojencům a zoufalcům poskytnuta možnost pokusiti se znovu o obrat svého štěstí. Války nezačaly vytvořením moderních bitevních prostředků, nýbrž naopak bitevní prostředky byly vynalezeny a zdokonaleny, poněvadž se válčilo. Bylo by to zajisté nedorozumění, kdyby se někde pomýšlelo na odzbrojení bez zachování míru, to jest bez ohledu na ten stav, který zde dnes jest. Tyto dva pojmy nelze od sebe odloučiti. Proto nemůže překvapovat, že státy, které se cítí ohroženy ve svých posicích nároky jiných, váhají pustiti se na dráhu radikálního odzbrojování, dokud si nejsou jisty, že se tím nezbaví možnosti obrany a že chtějí před každým krokem a zejména před prvním krokem zajistiti se proti každému překvapení. Hlavními »bláženými držiteli« moci a bohatství tohoto světa jsou dnes ve smyslu politicko-vojenském obě západní evropské velmoci, Francie a Anglie. Právě ony jsou však proto také nejvíce ohroženy vzrůstem národů ostatních, ať již jsou to z porážky se zotavující Němci nebo v poslední době zmohtnivší Američani nebo, ve skromnějším měřítku evropském, Italové. Při jednání o odzbrojení narazily na sebe hned po konci války námořní zájmy anglické a americké. Na konferenci ve Washingtoně roku 1921 došlo k prvnímu kolu tohoto tichého zápasu, kde Angličani vidouce nezbytí vzdali se své dosavadní převahy a připustili rovnomocnost svých zaoceánských příbuzných v hlavních kategoriích bitevního loďstva. Námořní síla druhých velmocí, Japonska, Francie a Italie, byla přiměřeně odstupňována, při čemž zase Francie s Itálií se octla v rovnováze. Byl to slibný náběh aspoň k jakési normalisaci výzbroje na moři. Ukázalo se však, že ani v námořním zbrojení není všechno vyřízeno. Lehčí kategorie, které v poslední době nabývají zvýšeného významu, nebyly washingtonskou úmluvou

dotčeny a když se zahájilo jednání o rozšíření washingtonského klíče na všechny lodi, objevily se nesháze. V bitevním loďstvu těžkých kategorií byla dohoda proto tak snadná, že tito obři jsou příliš drazí a při tom choulostiví, než aby se kapitálově slabší státy mohly zde pouštět do konkurence, a Angličani mohli poměrně s lehkým srdcem vzdáti se závodění s Američany, ježto válka mezi oběma anglosaskými národy je věru málo pravdě podobná. Uvedení všech i slabších lodních kategorií na washingtonský klíč předpokládalo by však ochotu Anglie, uvést se případně nejen do rovnováhy, *nybrž přímo do inferiority s Amerikou* a mutatis mutandis platí totéž o Francii v poměru k Itálii. Amerika chtěla by si totiž postavit za celou přípustnou tonáž velké, nejtěžšími děly vyzbrojené křižníky, kdežto Anglie pro své rozvětvené kolonie a obchodní loďstvo potřebuje také řadu drobných »policejních« sil, které by se musily z celkové sumy odečíst. Poněvadž v bitvě rozhodují však nejtěžší kalibry, bylo by pak vlastně anglické loďstvo proti americkému slabší. Francie zas, kdyby připustila stejnou kvotu s Itálií, byla by *slabší ve Středozemním moři*, poněvadž by musila udržovat některé lodi i na Atlantickém oceáně a při svých indických državách. Z této situace vyplynula *dohoda námořních štábů francouzského a anglického* v tom smyslu, že loďstvo křižníkové a pomocné vůbec bude zas ještě rozděleno na dvě kategorie sil těžších a lehčích, při čemž jen první budou podrobeny omezení podle washingtonských zásad, zatím co kategorie lehčí zůstanou volné. Tento plán, který se hodí sice oběma účastníkům, ale jde přímo proti snaze Američanů a Italů, vzbudil mnoho zlé krve, tím spíše, že Anglie, aby dosáhla francouzské podpory pro svůj postup v odzbrojování námořním, *povolila Francouzům ve sporu o odzbrojení pozemní* tím způsobem, že ustoupila od své tendence zahrnouti i rezervy do příštích armádních kvot. To pohorsilo zas Němce, kteří si přejí vidět své sousedy co nejdříve na téže úrovni, na jakou byli přivedeni sami smlouvou versailleskou. Světový tisk byl plný útoků na novou »srdečnou dohodu« a narážek, že duch Locarna je definitivně mrtev a také Ženeva a Kelloggův pakt se uvádějí ad absurdum. Ve skutečnosti nestalo se nic takového a ministerský předseda Baldwin ve svém posledním projevu londýnském zdůraznil, že Anglie chce udržeti přátelství jak se Spojenými státy, tak s Německem a že bude hledati dohodu o mezinárodním odzbrojení právě tak s nimi, jako se státy jinými. Anglie rozhodně nemíní opustiti svoji *posici evropského rozhodčího* a pokud jde o Ameriku, věří stále, že »krev je hustší než voda«, na stejný zájem její s Francií nesmí se však nikdy zapomínat při posuzování moderního politického vývoje.

Německá vláda vystoupila s konkrétním návrhem na svolání *komise expertů* ve smyslu usnesení šesti interesovaných mocností z konce měsíce září v Ženevě. Představuje si jakési *nové vydání někdejšího výboru Dawesova*, to jest sbor formálně nezávislých vysoce autoritativních finančních znalců, který by posoudil znovu platební schopnost Německa a stanovil podle toho výši jeho konečných závazků vůči válečným věřitelům. S francouzské strany jest jistá nedůvěra vůči takové »třetí moci« odborného veřejného mínění, která by měla vládám diktovat rozhodnutí v podstatě politické. Tentokrát nejde opravdu tolik o zkoumání pomocných pramenů Německa a jeho schopnosti ročních splátek, jako spíše o docela politické rozhodnutí o tom, jak dlouho má býti Německo vázáno přispívati spojencům. Vítězové světové války jsou totiž sami také zadluženi v důsledku svých válečných námah a jest jen přirozeno, že hledí, aby jim *poražení zaplatili při nejmenším tolik, kolik oni sami budo povinni odvést svým věřitelům*. Němci pokoušejí se konstruovat na základě článku 243. smlouvy versailleské jakousi *thesi*, že nejsou mravně vázáni platiti válečnou náhradu déle, než po jednu generaci a přisvojují si zároveň stanovisko americké, že není žádné souvislosti mezi dluhy spojenců a dluhy reparačními. Toto formální hledisko není však udržitelné, ježto mírová smlouva zatěžuje Němce určitými povinnostmi a otázka, kdy jim dostojí, jest proti tomu druhořadého významu. Měli by to ovšem učiniti v době jedné generace, ale ne učiní-li to, neplyne odtud zajisté, že by mohli byti ipso facto všech povinností zbaveni. Platy v míře Dawesova plánu představují již ohromnou slevu z původního londýnského účtu, který se odhadoval na 132 miliard a spojenci jsou nyní ochotni učiniti ještě další srážky, dosáhnou-li jen náhradu obnosů, které jsou povinni odvádět do Washingtonu a Francie nad to získá ještě určitý zbytek na úhradu

svých nákladů s výstavbou zpusťoveného území. Udávají se určité cifry 40 až 50 miliard zlatých marek jako konečná hodnota takto stanovených německých závazků, při době úmoru stejné, jaká jest určena pro zaplacení spojeneckých dluhů Americe, to jest 62 let. Komerčialisací německých obligací mohlo by se však dosáhnouti dalších velkých rabatů, takže by aktuálně Německo vyplatilo spojencům vlastně jen asi 30 miliard. To jsou arci zatím všechno ještě docela hypotetické operace, za něž nikdo nepřijímá odpovědnost, tolik však zdá se již býti získáno, že jiné nežli opravdu finanční momenty nebudou v této konečné fázi vleklé a bouřlivé reparační historie hráti roli.

Vnitropolitický vývoj v Německu nejví se valně příznivým klidnému a důvěřivému jednání s Francií. Výsledky, jež přivezl kancléř Müller ze Ženevy, veřejné mínění rozhodně zklamaly, demokratické a sociálně-demokratické složky byly zmateny a nacionalistické povzbuzeny. Nejnápadněji je možno pozorovati tento náladový odraz na poměrech ve straně nacionální samotné. Zde kompromisní politika Westarpova a Hergtova, která stranu přiváděla do koalice se živly středními, byla diskreditována, a představitel důsledně reakčního a radikálně nacionalistického křídla novinový magnát *Huggenberg* použil toho, aby se stal předsedou strany. Nový kurs nacionálů dělá ovšem poněkud z nouze ctnost, neboť je zřejmo, že povolební situace neposkytuje jí žádných příležitostí dostati se ve spolku s kýmkoli znovu k veslu. Ale je příznačno, že považuje náladu v Německu za příznivou obnově přísně negativních hesel německé politiky prvých let po válce a otevřenému připravování odvety. Jednu dobrou stránku však vyjasnění ve straně nacionální rozhodně má, a tou jest, že jejich sousedi, lidovci, budou tak vyléčeni ze starých ilusí o možné kooperaci s nimi. Předseda klubu lidových poslanců *Scholz*, který byl hlavním zastáncem směru koalování napravo a způsobil mnohé obtíže ministru zahraničních věcí *Stresemannovi*, promluvil nedávno neobyčejně energicky na obranu politiky locarnské a proti demagogickému šíření paniky.

V Anglii blíží se konec volebního údobí tohoto parlamentu, který byl zvolen na konci roku 1924 za poměrů tak mimořádných (*Zinověvův* dopis) a přinesl nepoměrné vítězství straně konservativní. Nelze říci, že by tak nadbytečná síla byla straně bývala k duhu. Ministerský předseda *Baldwin* byl by jistě rád, kdyby mu volební osud od některých jeho přátel pomohl. Kyvadlo pohybuje se však vždy v plné amplitudě, a je tudíž málo pravděpodobno, že by konservativní strana dosáhla v příští zkoušce ještě dostatečné samostatné většiny. Očekává se spíše — nevíťezí-li přímo *Labour Party* — že dojde k chatrnému výsledku, kdy žádná ze tří britských stran nebude moci samá přijmouti vládu. *Lloyd George* chystá se již využití záviděníhodné posice jazýčku na váze se svou třetí stranou, liberální, která nechce se ještě vzdáti všech vyhlídek na další politickou budoucnost. Doplňovací volby nepodávají jednotného obrazu, leda po té stránce, že konservativci více či méně ztrácejí všude. O nějaké renaissanci liberalismu však rozhodně nelze mluvit. Přesuny ve prospěch této strany jsou málokde tak pronikavé, aby jí umožnily získání posic, které katastrofální měrou v posledních volbách ztratila. Vláda ve Velké Británii rozhoduje do značné míry o směru nebo aspoň tempu zahraniční politiky v celé Evropě, a doba *Chamberlainova* zůstane zaznamenána v poválečném vývoji evropském rozhodně jako doba velikého zmírnění v postupu všech prací a pokud jde o některé významné úkoly Společnosti národů, dokonce jako doba určitého ústupu. Obrat v Anglii k radikalismu byl by tedy v Evropě vítán a jeví by se včasný. Na druhé straně nelze si však zakrývat jistá nebezpečí, ku kterým by takové urychlení v některých choulostivých pasážích nynější mezinárodní politiky mohlo vésti.

V Maďarsku jsou čím dále tím více patrný trhliny nynějšího feudálního režimu, representovaného jmény *Horthyho* a *Bethlena*. Vláda, která se vyvinula z reakce proti bolševickému experimentu a která měla dosti odvahy a obratnosti konsolidovat maďarskou posici mezi státy ostatními, stala se průběhem sedmi let výlučnou kastou, provozující beze studu protekcionářství vůči jedněm a potlačování vůči druhým. Parlamentarismus je zde dávno jen kulisou bez jakéhokoliv vlivu, v poslední době pokouší se však ministerský předseda novým jednacím řádem zbaviti ho i možnosti prosté kritiky. To popudilo i některé ojedinelé osobnosti ze staré liberální školy, jakou se osvědčil nejnověji hrabě *Kallay*. Na zna-

mení protestu vzdal se mandátu jednotné vládní strany a představil se znovu jako opozičník svým voličům ve Velké Kanizsi. Ku podivu zvítězil proti kandidátu vládnímu, podporovanému všemi známými praktikami uherských voleb. Je to krásné, ale platonické gesto, neboť demokracie, ba i pouhý charakterní liberalismus je v dnešním Maďarsku příliš slabý, aby se mohl proti mocenským prostředkům vlády celkem zaostalého agrárního státu uplatnit. Mnohem větší respekt má hrabě Bethlen *k legitimistům*, které bezděky vydráždil svým projevem v Šoproni o otázce královské. Jeho řeč byla totiž vykládána ve smyslu agitace přívrženců svobodné volby krále, což bylo tím pravděpodobnější, že protektor Maďarska Mussolini nemůže naprosto strpět nárok Habsburků na trůn. Po té stránce je italský zájem totožný se zájmem malodohodovým. Vlivný žurnalista *Rakossi* přinesl nedávno přímé poselství z Říma, dle kterého je třeba královskou otázku rozřešiti co nejrychleji, ale nikoli ve smyslu habsburském. Ministerský předseda hrabě Bethlen jistě by rád svému »spojenci« vyhověl, ale legitimistická složka vládního tábora je příliš silná, než aby si něco takového mohl dovoliti. Proto provedl bez ostychu hned zas úplný přemet a *dementoval* rozhodně, že by měl úmysl do jakéhokoliv řešení královské otázky se tou dobou pouštět.

Řecký diktátor *Venizelos* odejel ihned z Říma do Paříže a potom do Londýna, aby nenechal vzniknout žádné pochybnosti o tom, jak si poměr řecko-italský představuje. Vysvětlil, že chce pouze *koordinovat vztahy k Italii starým vztahům k Anglii a Francii* a působit na Balkáně *ku obecnému vyrovnání*, nikoliv k dalšímu posílení poslední dobou tak mocného vlivu fašistické diplomacie. Již v Paříži radil se s Marinkovičem o příští *přátelské smlouvě řecko-jihoslovenské* a dospěl ku sjednání hlavních linií. Na zpáteční cestě zastavil se pak v Bělehradě a ujednal protokol, kterým se definitivně upravují jihoslovenské nároky na přístup k moři Egejskému, ovšemže nikoli ve smyslu maximálních požadavků, jimž chtěl kdysi vyhověti Pangalos, nýbrž v přímé souvislosti s dosud platným stavem podle úmluvy z roku 1923. Venizelova nesporná pozice doma a také nepochybně dobrá vůle zajistiti mír na všech stranách může skutečně přispěti k jistému uklidnění na Balkáně, kde vzájemné poměry jednotlivých států i zasahujících sem velmocí mohou se octnouti v rovnováze.

Dr. Rudolf Procházka.

Z REVUÍ A ČASOPISŮ.

ODPOVĚDNOST NĚMECKA ZA VÁLKU.

Newyorská revue »*Current History*« zabývá se v posledním — jako již v řadě předešlých čísel — vinou na světové válce a dává tentokrát slovo representantům obou srážejících se tu táborů, representantům, jež možno považovati za mluvčí oficiální. Za Dohodu mluví francouzský senátor Henri de Jouvenel, bývalý šefredaktor »*Matinu*« (v letech 1905—1924) a ministr v několika francouzských kabinetech, německé stanovisko hájí dr. Friedrich Rosen, bývalý vyslanec německý v řadě států a r. 1921 zahraniční ministr německé říše.

V úvodu své stati zaujímá francouzský mluvčí rozhodné stanovisko proti ustanovení mírové smlouvy versailleské, kterým Německo se prohlašuje za odpovědné za světovou válku. Spojenci — prohlašuje senátor de Jouvenel — přinutivše poražený národ učiniti prohlášení, které jej zneuctuje před soudnou stolicí historie, způsobili tomuto národu zbytečné a na dlouhou dobu nesnesitelné poškození. Zbavili německé dějepisce jejich kritické svobody a vnutili jim přímo jistou vlasteneckou povinnost prohlašovati svoji zemi za nevinou na základě onoho chvályhodného citu, který nutí děti hájiti památku jejich otců. Vnukli německým státníkům myšlenku zničení následky smlouvy tím, že budou potírati postuláty, na jejichž základě jest smlouva založena. Vstúpili celému Německu zájem na tom, aby byla popírána these obsažená ve versailleském dokumentu a aby proti ostatním válčícím stranám byla vznášena obvinění, která s jejich strany je dráždí. Posléze pak přeměnili historický problém v problém